

KRITICKÉ LÍSTKY

zpravodaj pro přátele
Kritického myšlení

říjen 2016

8

Vydalo Kritické myšlení, z. s.

INSPIRACE DO VÝUKY

Jak začít s alfaboxem
Je to pravda, tygříku?
Je libo hodinu párové výuky?

ZAJÍMAVOSTI

Co jsme dělali, než jsme začali
v dílně čtení číst

DO KNIHOVNY

Lindgrenová: Mio, můj Mio
Palaciová: (Ne)obyčejný kluk
Rydvalová: Bodlinkovo dobrodružství

Milí čtenáři,

nabízíme vám *Kritické listky* v nové grafické podobě. Věříme, že se vám budou líbit a s chutí si je přečtete! V tomto čísle najdete tři příklady lekcí, které ve škole sklídí určité úspěch. Dočtete se o možnostech postupného zavádění metody *alfabox* i na prvním stupni ZŠ a o výhodách, které tato metoda přináší, pokud si ji žáci osvojí. Můžete si vyzkoušet i lekci, která pomáhá dětem uvědomovat si své pocity a myšlenky a chápat, že jsou jejich „pány“. V řadě škol se v minulém roce pilotovala párová výuka, tedy model, kdy ve třídě rovnocenně fungují dva učitelé. Společnou přípravu, plánování, realizaci a reflexi popisují kolegyně ze ZŠ Tomáše Šobra v Písku. V rubrice *Zajímavosti* se můžete dočíst o počátcích dílen čtení – prvním prohlížení knih a sdílení ve třídě, kde děti ještě samy nečtou nebo si čtení teprve osvojují. Recenze zajímavých knih pro děti pro nás opět připravila Kamila Bergmannová. Při čtení vás jistě bude šírat touha vyrazit do knihkupectví nebo knihovny a dopřát si stejný čtenářský zážitek, který Kamila popisuje.

Příjemné čtení toho i onoho vám přeje
Katka Šafránková

Jak začít s alfaboxem

Kateřina Šafránková,
lektorka RWCT,
pedagogická
konzultantka
v SSZŠ Litvínov

Když jsem dostala od kolegyně Lenky ze SSZŠ Litvínov zakázku, abych jí představila nějaké metody vhodné pro práci s naučnými texty, pracovala jsem ve škole jako konzultant či mentor už několik měsíců. Lenčiny čtvrtáky jsem znala z hodin, kdy jsem ji pozorovala při práci a poskytovala jí zpětnou vazbu. Lenka už řadu metod úspěšně používala (*I.N.S.E.R.T.*, *myšlenkové mapy*, *pětílístek...*), proto jsem hledala něco zajímavého a trvale udržitelného (co by paní učitelka mohla nadále používat v různých obměnách při své výuce). S Lenkou jsme se domluvily, že povedu její třídu sama, zatímco ona bude mít kapacitu sledovat, jak na novou metodu reagují její žáci, a případně si promyslet, jaký bude její další postup. Vybrala jsem metodu *alfabox* (AB).

Co je alfabox?

Alfabox je metoda umožňující zpracování informací z textu. Úkolem žáků je najít v textu klíčová slova, která začínají na každé písmeno abecedy (někdy mají na výběr mezi dvěma až třemi, neboť čeština nemá dostatek slov na X, Y apod.). Klíčová slova se zapisují do tabulky či mřížky spolu s informací, která o nich platí a je důležitá. V každém „boxu“ je jedna informace. Tato metoda vede žáky k opakovanému čtení textu a pečlivému promyšlení, jaká informace se může objevit u jednotlivých písmen. V náročnější variantě žáci do *alfaboxu* zapisují i abstraktní pojmy, které nejsou v textu přímo uvedeny, ale dají se z něj vyvodit (např. pojem *svoboda* v textu o věznění odpůrců komunistického režimu).

JAK PRACOVAT S ALFABOXEM VE DVOJICÍCH

- ▶ informace hledám v textech / ve filmu
- ▶ píšu celou informaci, nikoli jen pojem / slovo
- ▶ dané písmeno ve slově zvýrazním

Průběh dvou vyučovacích hodin

Třída: 4.

Téma: Přemysl Otakar II.

Cíle:

Žáci se naučí, kdo byl Přemysl Otakar II. a proč byly za jeho vlády české země v rozkvětu.

Žáci se naučí pracovat s *alfaboxem*.

Českých panovníků bylo mnoho a zapamatovat si je všechny jistě není cílem výuky vlastivědy na prvním stupni. Co mohou žáci ve 4. třídě pochopit ze složité politické situace ve 13. století? Pravděpodobně skoro nic. Hledala jsem nějaký klíč k tomuto tématu a napadlo mě (nikterak novátorsky) využít přízviska „král železný a zlatý“. Zdálo se mi, že se z něj dá leccos odvodit a toto slovní spojení může pomoci vytvořit v hlavách žáků shluk informací, které budou dávat nějaký celkový smysl.

EVOKACE

Ukázala jsem žákům předpokládanou podobu krále Přemysla Otakara II. a požádala je, aby přemýšleli, co by mohlo znamenat spojení slov „král železný a zlatý“. Děti chvíli přemýšlely každé samo, potom ve dvojicích. Nápady jsem zapisovala na tabuli, abychom se k nim všichni mohli vrátit. Děti napadalo, že král asi nosil meč a brnění, rád válčil, byl hodně bohatý, měl zlatou korunu. Vše tedy vyvodily z přízviska, o Přemyslovi nevěděly nic. S evokací jsem byla spokojená, protože naše další práce spočívala hlavně ve zpřesňování prekonceptů – proč byl Přemysl Otakar bohatý král, v čem jeho bohatství spočívalo, co z toho vyplývalo pro české země a jak těžké bylo toto bohatství ubránit.

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ

Děti jsem seznámila s metodou *alfaboxu*. Na tabuli jsem odkryla velký papír s nakreslenou tabulkou. Každý box byl nadepsán jedním či dvěma písmeny abecedy. Vysvětlila jsem dětem, co budeme dělat a proč:

To, co vidíte, se jmenuje alfabox. Je to tabulka, do které budeme zapisovat důležité informace,

teré se dozvíme o Přemyslu Otakaru II. Informace najdeme v textu z učebnice, v doplňujícím textu s obrázky a z filmu (Dějiny udatného národa českého). Tabulka se skládá z několika okének. V každém je napsáno jedno nebo dvě písmena abecedy. Budeme tedy hledat informace, které začínají na dané písmeno. Protože se alfabox teprve učíme, pomůžeme si navzájem a sestavíme společně jednu tabulku.

Čtení textu

Žákům jsem rozdala texty a dala jim čas na první čtení. Pak jsem modelovala, jak bych do tabulky zapisovala já. Vybrala jsem písmeno G, protože s ním by mohly mít děti velké potíže. Modelováním jsem je zbavila nutnosti toto písmeno v alfaboxu obsadit. Přestože patří pražský groš do pozdějšího období, do doplňkového textu jsem informaci o něm zařadila (je zde souvislost s masivní těžbou stříbra a vzestupem českého království):

Dívám se do textu, jestli mě trkne nějaké důležité slovo na G. Vypadá to, že tady jedno je a je vytištěno tučně, to znamená, že i autoři textu ho vnímají jako důležité. Čtu si, co se tady o něm píše...

*Nechci napsat jen jedno slovo (groš), hledám nějakou informaci, kterou bych si chtěla pamatovat. Tady se píše, že groš bylo platidlo. To už zní dobře a rozumím tomu. Zapišu si tedy do boxu k písmenu G: „Pražský **groš** byl středověká mince a platidlo.“ Jsou to dvě různé věci. Dnes máme platidla, ale nejsou to vždy mince. Groš dávám do rámečku, to je slovo, které začíná na G. Informaci jsem našla v jednom textu, nic jsem si nevymyslela, napsala jsem celou větu. Jak vidíte, slovo nemusí být na prvním místě věty, ale hlavní písmeno nějak zvýrazním (podtrhnu, dám do kroužku apod.).*

Větu o groši jsem zapsala přímo do alfaboxu na tabuli. Tím jsem obsadila písmeno G a začala plnit náš společný alfabox.

Žáci pracovali ve dvojicích a měli na starosti jen několik písmen. Rozdělila jsem práci tak, že na každé sadě písmen pracovaly dvě různé

dvojice. Pro případ, že by se v textech nevyskytovala klíčová slova na všechna písmena, dovolila jsem žákům jedno z jejich písmen nechat neobsazené. Byla jsem připravena (a kolegyně Lenka a paní asistentka také) pomáhat dvojicím, které by si nevěděly rady. Při práci se děti neustále dívaly do textů, nahlas si přeříkávaly důležité informace, přeformulovaly je do podobných souvislých vět, podtrhávaly si důležitá fakta v textech a zapisovaly si vše do tabulky – dělaly tedy přesně to, co pomáhá učení faktům.

Sledování filmu

Děti si trochu odpočinuly od namáhavé práce při sledování jednoho dílu *Dějiny udatného národa českého*. Po skončení filmu jsme si všichni

JAK PRACOVAT S ALFABOXEM VE SKUPINĚ

- ▶ vybereme nejlepší informaci
- ▶ zapíšeme ji na barevný papír čitelně
- ▶ píšeme velkými písmeny a fixem
- ▶ klíčové písmeno **zvýrazníme**
- ▶ jedno z písmen můžeme nechat nevyplněné
- ▶ hotové kartičky nosíme paní učitelce
- ▶ v psaní kartiček se střídáme

společně povídali o tom, jestli tam zazněla nějaká informace, která se nám hodí k písmenkům. Některé děti tento zdroj využily a AB si doplnily, jiné nikoliv.

Práce ve skupinách

Žáci se rozdělili do skupin podle přidělených písmen (společně pracovali ti, kteří měli na starosti stejnou sadu písmen). Jejich úkolem bylo sdílet, co v textech našli, a vybrat ke každému svému písmenu jednu informaci, která se hodí do společného AB. Cílem této části práce bylo opět diskutovat o tématu, znovu a lépe zapisovat – tedy učit se. Pro práci ve skupině dostali žáci druhého „poradce“ – papírek s instrukcemi.

Předem jsem si připravila barevné papírky s nadepsanými písmeny (papírek o velikosti zhruba A6, písmeno nadepsané v levém horním rohu). Ukázala jsem žákům, jak mají zapisovat na barevné papírky (opět na „mém“ písmenu G). Pro další práci bylo důležité, aby žáci psali velkými písmeny a čitelně.

Skupiny, které měly hotové nějaké písmeno, ho nalepovaly do velkého AB na tabuli. Postupně nám vznikl společný výtvar. Přestože měli žáci možnost některá písmena neobsadit, naše společná sada AB byla kompletní. Zafungovala (jako vždy) touha mít všechny „kolonky“ vyplněné.

REFLEXE

Sešli jsme se všichni před tabulí u naší hotové práce. Diskutovala jsem s žáky o tom, co zajímavého se dozvěděli, jaké informace se nám v AB opakují, co bychom tam ještě mohli doplnit. Zároveň jsme reflektovali, jak se jim dařila práce, co bylo obtížné (vybrat jen málo důležitých věcí, nevyepisovat všechno) a k čemu může být práce s AB dobrá.

Nakonec jsme se vrátili k úvodnímu brainstormingu a uvědomili jsme si, co nového teď víme. Aby to zaznělo z úst žáků, kladla jsem jim otázky zmíněné v úvodní evokaci (Proč byl Přemysl bohatý? Atd.). Dobrali jsme se i přesnějšího zdůvodnění přízviska „král železný a zlatý“. Každý žák řekl, co by si o tomto panovníkovi chtěl zapamatovat. Společný AB zůstane ve třídě viset a každý žák dostane jeho fotografii, kterou si nalepí do sešitu. Je to jeden z jeho

„zápisů“ z hodiny (vedle textů a vyplněných částí AB ke své sadě písmen).

Důležitost scaffoldingu

Obtížný úkol, který jsem pro žáky připravila – obsáhnout nové dějepisné učivo a zároveň se naučit nový postup zápisu informací –, jsem zadávala za pomoci tzv. *scaffoldingu* (česky opory či lešení). Učitelé, kteří se seznamují s metodami RWCT, mohou mít dojem, že jsou příliš obtížné a žáci na prvním stupni je nemohou zvládnout. To je pravda – pokud budeme očekávat, že postup zvládnou při prvním pokusu perfektně. Jestliže však zavádění postupu do výuky vnímáme jako příležitost k rozvoji zatím málo trénovaných dovedností, stává se z něj dlouhodobý úkol s několika stupni zvládnání, který si postupně osvojí i děti ve třetí či čtvrté třídě. Učitel si může proces rozfázovat a promyslet si, jakou dopomoc žákům postupně poskytne. V případě *alfaboxu* jsem volila tyto různé druhy *scaffoldingu*:

- ▶ modelování a ukázání vzoru
- ▶ práce ve dvojicích a ve skupinách (nikdo nepracuje v této fázi zcela samostatně)
- ▶ individuální dopomoc učitele
- ▶ písemné instrukce ve formě „poradce“ (tento popis je možné využít i k sebehodnocení žáků – sami si porovnají, zda splnili všechna kritéria)
- ▶ AB zpracováváme společně a každá dvojice má na starosti jen část písmen abecedy
- ▶ jedno písmeno ze sady je možné neobsadit

Využití alfaboxu

Alfabox je výborná metoda, do které se vyplatí investovat čas. Po několikátém použití žáci zvládnou potřebné dovednosti (najít klíčový pojem, zformulovat souvislou a důležitou myšlenku či větu, neopisovat otrocky z textu, ale používat vlastní slova, vymýšlet abstraktní pojmy atd.) a mohou se více soustředit na obsah, tedy téma, o kterém se učí. Z mé zkušenosti vyplývá, že děti mají AB v oblíbě a pracují na něm vždy s plným nasazením, protože má tři velmi atraktivní rysy:

- ▶ umožňuje žákům vybrat si, co do něj zapíšou a jak (možnost volby, která zvyšuje vnitřní motivaci)
- ▶ vybízí k diskusi (která informace je důležitější, která je lépe zformulovaná)
- ▶ má trvalou výpovědní hodnotu (pokud se udělá dobře)
- ▶ svojí povahou vybízí k úplnosti (žáci nechťejí za žádnou cenu nechat některé písmeno neobsazené)

Tato metoda se hodí do fáze evokace (např. mohou žáci evokovat, co vědí o tématu vesmír, a zapisovat do AB) i reflexe (po dokončení tématu vesmír se k AB vrátíme a doplníme ho o nově získané informace), ale i pro práci s textem.

Je to pravda, tygříku?

Lekce byla zaměřena na práci s příběhem směřující k podpoře pozitivního myšlení u dětí.

Nosná myšlenka textu: Naše myšlenky ovlivňují naše pocity, chování. Jen sami svou mysl můžeme ovlivnit to, jakou máme náladu, jak se cítíme.

Cíl: Žáci si uvědomí, že záleží především na nich, na jejich myšlenkách, jak budou přistupovat k různým situacím a jak je budou prožívat.

EVOKACE

Žáci dostali do dvojic vždy dva obrázky (smutný a veselý tygr). Připravené jsem měla dvě různé dvojice obrázků, ale vždy je na nich šťastný a smutný tygr.

Úkol pro dvojice zní: *Prozkoumejte oba obrázky a najděte, co mají společného a co mají rozdílného.*

Žáci sdíleli své odpovědi s ostatními.

Otázka pro všechny: *Máme tady čtyři různé obrázky tygra. Mohli bychom je rozdělit na dvě skupinky podle jednoho kritéria?* (šťastní a nešťastní tygři)

Varianta metody *těkej, štronzo, dvojice*: *Zahrajeme si na smutného tygra, pohybujte se jako smutný tygr* (učitel bubnuje na buben v pomalém, smutném rytmu). *Najděte jiného smutného „tygra“ a řekněte si, proč by tygr mohl být smutný.* Opakujeme ještě jednou s jinou dvojicí.

Nyní se pohybujte jako veselý, šťastný tygr (učitel bubnuje na buben rychle, vesele) *a najděte si jiného šťastného „tygra“.* *Povídejte si, kdy je takový tygr šťastný a proč.* Aktivitu ještě opakujeme a hledáme jiného kamaráda do dvojice.

Zapisujeme společně do *T-grafu*, co způsobuje, aby byl tygr nejprve šťastný a pak nešťastný.

Otázka pro všechny na závěr evokace: *Je něco, co máte společné s tím tygrem? Jste smutní, nebo veselí v podobné situaci?* (nemám rodiče, nemám kamarády, nemám si s kým hrát)

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ

Přečteme si příběh o jednom takovém smutném tygrovci a také se možná dozvíme, co dělat, když jsme smutní. Budeme hledat radu, jak si pomoci k většímu štěstí a dobré náladě.

Četla jsem nahlas text a promítala obrázky z knihy až do místa: *„Proč o mě nikdo nestojí,“ vzlykal Tygřík. Nikdo mě nemá rád. Nikoho nezajímá, jestli tu jsem, nebo ne. Život je tak nespravedlivý.*

Následovalo párové čtení textu ve dvojicích.

REFLEXE

Podívejte se nyní na náš T-graf (do části nešťastný tygřík), objevilo se tam i něco z našeho příběhu?

Podtrhli jsme a zakroužkovali shody, pak jsme dopisovali: *Co byste tygříkovi doporučili, aby nebyl nešťastný?*

Rozdala jsem žákům pracovní list se závěrečným textem z knížky, který zní:

„Vždycky budu zjišťovat, jestli jsou moje špatné myšlenky pravdivé. Ale už teď vím, že pravdivé asi nikdy nejsou.“ – „To je ohromné, jak jsou teď malí tygříci chytří,“ řekla Želva.

Závěrečný úkol: *Dokresli sebe do prostředního oválu a do bublin přemýšlení zapiš tři situace, které potvrzují, že tě má někdo rád. Jak ti to dává najevo, podle čeho to poznáš, jak se k tobě chová?*

Sdílení ve dvojicích.

Komentář

Myslím si, že v dnešní době je velmi důležité podporovat v dětech od nejmladšího věku pozitivní myšlení. Vybavuji si mnoho psychologických knížek pro dospělé, které se zabývají právě uměním pozitivního myšlení. Jedním ze způsobů, jak v dětech toto myšlení podporovat, je i knížka americké autorky Byron Katieové *Je to pravda, tygříku?*

Příběh ukazuje, jak poznat myšlenky, které stojí za vším „trápením na světě“ a jak nad nimi přemýšlet. Hlavním hrdinou knížky je Tygřík, který ráno vstane „špatnou nohou“

Vendula Noháčová,
ZŠ Chotýšany

a celý den podle toho vypadá. Ráno se jeho rodiče velmi hádají a on má pocit, že ho nemají rádi, ve škole se jeho nejlepší kamarád neposadí vedle něj a jde si hrát s někým úplně jiným, a dokonce si ho do skupinky vyberou spolužáci až jako úplně posledního. Všechny tyto situace mi připomněly klasické bolístky dětí mladšího školního věku, které prožije někdy snad každý. Základní problém je pak pocít, že „*mě nikdo nemá rád, nikdo si mě nevšimá, nikdo se se mnou nechce kamarádit*“. Když jsem knížku přečetla, ihned jsem začala přemýšlet, jakým způsobem tento příběh uchopit a připravit pro děti čtenářskou lekci, pomocí které by

si uvědomily, že vlastní pocity ovlivňujeme hlavně my sami. Že nejde o to, změnit někoho jiného, ale změnit svůj vlastní postoj, svoje myšlení. Lekce proběhla v druhém ročníku, trvala asi šedesát minut. Podle závěrečného hodnocení dětí se jim velmi líbila. A mě nejvíce potěšily jejich komentáře. Například: „*Aha, vlastně já si rozhodnu, jestli jsem, nebo nejsem smolař.*“ Nebo: „*To, že vstal Tygřík z postele špatnou nohou, si ale vymyslel on sám, klidně mohl vstát dobrou nohou.*“ Další komentář při hodnocení byl: „*Vendulko, tu hru jsi dnes vymyslela moc hezky.*“ – „*Hrou*“ byla myšlena celá čtenářská lekce o Tygříkovi.

Je libo hodinu párové výuky?

Ivana Veselá,
Marie Žáková,
ZŠ T. Šobra, Písek

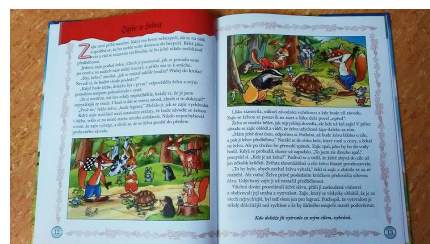
Díky České bankovní asociaci se nám ve škole naskytla skvělá příležitost pravidelně si zkoušet párovou výukou. Dvakrát týdně spolupracujeme, vymýšlíme, plánujeme, praktikujeme, motivujeme jedna druhou a následně reflektujeme, abychom daly pravou podstatu motta: „*Ve dvou se to lépe táhne.*“

Naše párová výuka probíhá v druhé třídě, kterou navštěvují děti s velkým intelektovým rozptylem, ale také s rozdílným sociálním zázemím. Najdeme zde děti velmi bystré, nadané a učení chtivé, ale zároveň žáky výrazně pomalejší, laxní či opakující ročník. Vymyslet téma, které by vyhovovalo všem, je mnohdy těžký úkol. Ale vzdát to bez boje? Je snadné předložit žákům jednodušší úkoly a spokojit se s málem, to by je ovšem připravilo o možnost zdokonalovat se a hledat sílu překonávat překážky.

V hodině čtení jsme se zaměřily na bajky. Předem jsme si společně vytvořily plán hodiny, rozdělily si jednotlivé úkoly a spravedlivě si určily, kdo připraví potřebné pomůcky. Téma děti předem neznaly, nejprve odhalovaly, čím se zabýváme.

V úvodu hodiny vedla třídní učitelka rozovor s žáky, kdy se setkali s příběhem, v němž vystupují zvířata. Párová učitelka mezitím

vyvěsila na tabuli obrázky zvířat (zajíc, liška, veverka) a následně přečetla indicie, podle nichž pak měli žáci uhodnout, o kterém zvířeti budeme číst. Po správném rozklíčování, že se jedná o lišku, dostaly děti připravený text, který obsahoval bajku *Lišák a kozel*. Slabší žáci měli zatržený pouze úryvek, ostatní přečetli během deseti minut celý příběh. Před samotnou četbou zadala třídní učitelka žákům úkol, aby si dvěma různými barvami podtrhli informace o tom, jak se choval lišák a jak kozel. Během četby jsme obě obcházely třídu a pomáhaly dětem, které mají potíže s porozuměním textu. Následně jsme všichni společně o celém příběhu diskutovali, popisovali jsme projevy chování obou aktérů, pojmenovávali jejich vlastnosti a snažili se říci také některé naše typické vlastnosti a propojit příběh s vlastní zkušeností. Obě jsme se v diskusi se žáky rovnoměrně střídaly.

Z každé bajky by mělo plynout určité ponaučení, což jsme samozřejmě také neopomenuly, nabídky jsme ho žákům formou hádanky. Ze tří přísloví tak museli vybrat právě to, které se hodí k přečtenému textu. Zatímco párová učitelka žákům vysvětlovala význam všech tří přísloví, třídní učitelka je pro lepší názornost a zapamatování vyvěsila na tabuli. Poté jsme společně určili to správné.

Po vzájemné spolupráci a snaze dětí odpovědět na všechny naše všetečné otázky jsme jim (jako odměnu) nabídli další bajku, při jejíž četbě žáci pouze poslouchali. Jednalo se o bajku *Zajíc a želva*, která děti zaujala nejen svým dějem, ale snad i naší snahou o herecký přednes. Někteří žáci zvládli zachytit společné znaky čtených příběhů, čímž do sebe dílky pomyslného puzzle začaly pomalu zapadat a náš cíl se mohl pozvolna naplňovat.

Co bylo vlastně naším cílem? Celou vyučovací hodinu jsme se snažily dětem předkládat takové indicie a zadávat takové úkoly, které by je dovedly k pochopení literárního žánru bajky. Na základě toho, o čem jsme si v hodině povídali, žáci přemýšleli nad typickými znaky bajek. V závěru hodiny předložila třídní učitelka žákům pracovní list s tabulkou, kterou párová učitelka předem připravila rovněž k vyvěšení na tabuli, což bylo pro žáky přehlednější a snazší pro finální interpretaci výsledků. Úkolem dětí bylo vybrat takový výrok, který je platný pro bajky a jejich znaky. Před koncem hodiny jsme si vše shrnuli a my s kolegyní doufaly, že si žáci z hodiny odnesou nějaké postřehy.

Největším zadostiučiněním pro nás bylo, když si některé děti přišly po vyučování půjčit knihu s bajkami do naší školní knihovny. Práce navíc se zkrátka vyplácí, protože: „*Kdo nic nezkusí, ten nic nemá.*“ A my máme! Radost z dobře odvedené práce, ale především snahy, která může přinést ovoce. Nám ho přinesla... Hodina proběhla efektivně s ohledem na potřeby a možnosti žáků dané třídy. Soudíme tak podle toho, že děti celou vyučovací hodinu aktivně pracovaly a se zájmem se spolupodílely na připraveném tématu. Také naše vzájemná (dlouhodobější) spolupráce se osvědčila, protože se nám povedlo co nejúčelněji zapojit žáky, individuálně se věnovat těm, kteří potřebují při plnění úkolu pomoci, a společně se doplňovat a střídát v aktivitách tak, aby nezaujatý pozorovatel nepoznal, která vyučující je třídní učitelka a která párová.

Hodina čtení: Bajky

Třída: 2.

Pomůcky: pracovní texty s bajkami, pastelky, interaktivní tabule, knihy bajek k nahlédnutí, obrázky zvířat, indicie, lístečky pro děti, velký list na tabuli

Cíle:

Žák se pokouší odhalit znaky bajky.

Žák čte s porozuměním text přiměřené náročnosti, vhodného rozsahu.

Žák je motivován ke čtení.

1) Úvod – propojení s hodinou prvouky (probíráme savce), se zvířaty se setkáváme i při četbě: *Kde jste se při čtení setkali s příběhem, v němž vystupují zvířata? – Připravili jsme si pro vás tři zvířata: zajíce, lišku, veverku...* – vyvěsit obrázky zvířat na tabuli.

2) Indicie...

Žije v lese.

Je to obratlovec.

Je to savec.

Má zrzavou barvu.

Je to šelma.

Děti píšou svůj tip na lísteček – diskuse, proč jsme vybraly právě toto zvíře.

3) Četba dětí – *Lišák a kozel* – nabídneme žákům četbu o zvířeti, které jsme společně odhalili (slabší děti čtou vymezený úsek).

Úkol: *Čti pozorně a sleduj, jak se chová lišák a jak kozel.*

Otázky po četbě: *Jaké vlastnosti má liška? Co se o ní říká? Jak se říká literárnímu útvaru, kde zvířata vystupují jako lidé?*

4) Vyvozujeme ponaučení – děti vybírají z nabídky, které přísloví se hodí ke čtenému příběhu – přísloví napíšeme na tabuli...

Kdo šetří, má za tři.

Čistota půl zdraví.

Dobrý přítel tě v nouzi neopustí.

5) Četba vyučujících – bajky *Zajíc a želva*, *O mravenci a holubovi* – děti naslouchají a hledají společné znaky všech čtených příběhů.

6) Shrnutí, vyvození znaků bajky – společná práce na velký list vyvěšený na tabuli.

7) Závěr hodiny, zpětná vazba učitele a párového učitele.

Pracovní list: Znaky bajky

Vyber v tabulce správné sdělení a vybarvi ho:

Bajka je skutečný příběh.	Bajka je vymyšlený příběh.
V bajkách vystupují zvířata s lidskými vlastnostmi.	V bajkách zvířata s lidskými vlastnostmi nevystupují.
Z příběhu plyne vždy nějaké ponaučení.	Z příběhu žádné ponaučení neplyne.
Za otce bajek je považován Dařbuján.	Za otce bajek je považován Ezop.

Co jsme dělali, než jsme začali v dílně čtení číst

Kateřina Kloudová,
ZŠ T. Šobra Písek

Na podzim roku 2015 jsem se rozhodla, že ve své třídě zahájím dílny čtení. V době, kdy jsem s dílnami začínala, jsme je mívali jednou za měsíc; v roce 2016 je zařazujeme třikrát do měsíce. Mí žáci již v minulém školním roce vydrželi nerušeně číst dvacet minut. Nyní jsme na začátku třetího ročníku.

Uvítala jsem odborné vedení Květy Krüger, která je od loňského roku v naší škole pedagogickou konzultantkou a velmi mi pomáhá v zavádění novinek do mé praxe.

Ráda bych se s vámi podělila o jednu hodinu čtení, ve které jsem zkusila něco nového

a viděla jsem, že celá práce děti velice zaujala. Rozhodla jsem se, že mé druháky seznámím s metodou *poslední slovo patří mně*. Děti si mohly přinést svou knihu. Ale počítala jsem i s tím, že si třeba někdo knihu nedonese. To byl jeden z důvodů, proč jsem nabídla dosti různých knih, aby si mohly vybrat. (Bylo jich o tři víc než dětí.) A vybrat si mohl opravdu každý – ten, kdo si svou knihu nedonesl, ale i ten, kdo svou knihu měl.

Zadala jsem žákům úkol, aby si v knize našli obrázek, který se jim líbí. Poté jsem jim dala čas, aby si vytvořili skupiny po čtyřech.

Jeden žák ukázal ostatním ve skupině svůj obrázek. Ostatní se snažili přijít na to, **co** se mu na obrázku líbilo. Poté, co všichni zveřejnili svůj odhad, promlouval ten, který obrázek ukazoval. Po jeho promluvě už nesměl nikdo nic říkat, ba ani tělem projevovat radost, že se trefil. V tom spočívá podstata této metody. Ve skupině se všichni prostřídali. Při této skupinové práci se žáci učí komunikovat mezi sebou. Neobracejí se na učitele, jak se často děje ve velkém kruhu. Děti se posilují v komunikačních i sociálních dovednostech (pozorně vyslechnou komentáře spolužáků, ale nekomentují je, vžívají se do způsobu myšlení a pocitů svých spolužáků).

Nakonec všichni žáci utvořili velký kruh. Každý žák představil svou knihu a někteří žáci z ní přečetli jeden odstavec.

Za týden jsem použila opět metodu *poslední slovo patří mně*, během které děti vymýšlely, **proč** si nějaký čtenář obrázek vybral. Je to náročnější obměna této metody. I když nás Květa upozorňovala na to, že tato varianta může být pro děti obtížná a bude pro ně nesnadné

zdůvodnění zformulovat, měla jsem pocit, že moje žáčky práce nezaskočila. Vysvětlují si to tím, že měli za sebou předchozí zkušenost.

Když jsem skupinky obcházela, slyšela jsem, že děti nacházejí zdůvodnění poměrně snadno a jen několik z nich potřebovalo dopomoc. Také jsem s potěšením sledovala, že děti pravidla pochopily a daří se jim je dodržovat. Vypadalo to, že je to pro ně snadné. Zaměřila jsem se na to, jak spolu komunikují. V žádné skupině si děti neskákaly do řeči, byly k sobě ohleduplné a ani nepokračovaly ve vymýšlení, když zaznělo poslední slovo. Od loňského roku jsem několikrát zařadila tuto metodu do hodin čtení a přesvědčila jsem se, že tento nesnadný úkol mé třídě potíže dělat nebude.

Plánuji otevřenou hodinu pro rodiče, při které si vyzkoušejí práci se svým dítětem metodou *poslední slovo patří mně*. Rodiče budou pracovat s oblíbenou knihou z jejich dětství. Poté by děti mohly obrázky namalovat. Chtěla bych pak pro rodiče uspořádat výstavu obrázků jejich dětí a tuto příležitost využít k neformálnímu setkání.

Do knihovny

**Astrid Lindgrenová: *Mio, můj Mio*
Ilustroval Dušan Kállay. Vydalo nakladatelství
Albatros, Praha 2004**

Příběh se dočkal prvního vytištění v češtině až 40 let od prvního švédského zveřejnění. A trvalo dalších 20 let, než ho Albatros poskytl v tomto druhém vydání.

Nenechte se odradit počátkem příběhu, kde se na první pohled neděje nic tak příliš poutavého nebo zajímavého. Vydržte se svými dětmi kapitolu po kapitole, budete odměněni. Vy i vaše děti.

Bosse neví, kdo jsou jeho opravdoví rodiče. Ví jen, že jeho maminka umřela, když se narodil, ale kdo je jeho otec, to je pro něj zatím záhadou. Vyrůstá u pěstounů, kteří si ho vzali k sobě z jakýchsi čtenářů nepoznaných a snad ani nepoznatelných důvodů. Věcně popisuje, jak s ním jednají, jak na něho mluví, co mu vytýkají. Není to příjemné zjišťování. Čtenář může mít skoro pocit, že musí Bosseho litovat. Ale Bosse to všechno bere, jak to je, jen si občas představuje, jak hodně by byl rád, kdyby měl tatínka, podobného, jako má jeho nejmilejší kamarád Benka. Někdy před spaním však pláče, jak velmi po svém tatínkovi touží.

A jednou večer se stane zvláštní věc: Bosse dostane od zelinářky jablíčko a taky lístek, který má donést do schránky. Ale protože písmena na lístku zvláštně září, Bosse neodolá a přečte si je. Pak teprve lístek hodí do schránky. Začnou se dít zázračné a pohádkové divy – zlaté jablko, džin vysvobozený z lahve, v jehož náručí Bosse absolvuje let vzduchem až do země v daleké dálce. Tam se setká se svým pravým otcem, který ho oslovuje: Mio, můj Mio.

Skoro bychom si mohli myslet, že příběh vlastně začíná koncem! Ale není tomu tak. Opravdové, skutečně veliké dobrodružství teprve začne. Všechno v tatínkově království vypadá nádherně a Mio je nejspokojenější dítě pod sluncem. Jen otec ví, jaký obtížný úkol na jeho syna čeká. Mio dostane od otce koně a skamarádí se s dětmi královského zahradníka.

V růžové zahradě je krásně a Mio se postupně seznamuje i se vzdálenějšími místy. U studny, která každého večera šeptá překrásné pohádky, uslyší větu, na niž nemůže zapomenout. V té větě si představuje sám sebe. Netuší, jak blízko je pravdy. Zanedlouho na něj čeká dobrodružství, které prožije na vlastní kůži a v němž si několikrát vůbec nebude připadat jako hrdina.

Autorka napsala nádherný příběh o tom, jak krásné je mít své srdce otevřené, ale také o tom, jak velmi obtížné je chovat se statečně. Svými překrásnými větami příběh doslova maluje. Jemná barevnost menších i celostránkových ilustrací celé vyprávění ještě umocňuje.

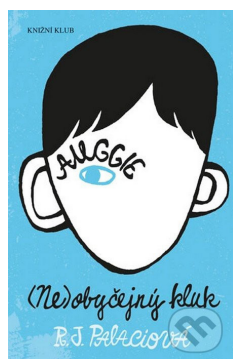
Po čtení některé čtenáře napadne otázka: Co se to asi stalo, že rytíři Katovi jeho srdce zka-menělo? Důležité je to, jak se v příběhu píše, že sám Kato trpěl nejvíce, a to sám sebou. S dětmi si pak můžeme domýšlet různé příběhy, které asi předcházely, a je to krásná příležitost k rozhovoru o agresivitě, která má většinou původ ve smutku a strachu.

Kniha je šitá v pevné vazbě s laminovanými deskami, na nichž se rozkládá celoplošný obrázek.

Devítiletý čtenář by mohl hned po první kapitole uznat, že to není nic tak moc zábavného a že si radši ke čtení najde něco lákavějšího. V tuto chvíli, prosím, nastupte jako laskaví rodiče, kteří se mohou ve čtení po částech střídat se svými dětmi, a tak je přidržet u čtení, které – jako ledacos nebo ledaskdo v životě – na první letmé obeznámení nemusí působit tak, jako zapůsobí, když vydržíme a pozorujeme, zkoumáme a necháme se ovlivnit detaily.

**R. J. Palaciová: *(Ne)obyčejný kluk*
Vydalo nakladatelství Euromedia Group –
Knižní klub, Praha 2013**

Kniha v pevné vazbě už svým obrázkem na přebalu upozorňuje, že půjde o něco obzvláštního. Jediné oko ve tváři a dvě neforemné uši, k tomu navíc ten zvláštní název s předponou ne- v závorce může v budoucím čtenáři evokovat leccos.

O čem asi bude knížka s takovým obrázkem a takovým názvem? Přečetla jsem ji skoro jedním dechem a takřka bez přestávky.

August Pullman do svých deseti let do školy nechodil. Teď má poprvé nastoupit do školy, do páté třídy. Auggie problém nemá, i když se to možná v prvním dojmu může tak jevit. Problém mají valnou většinou všichni ostatní, kteří ho spatří, a to i když jsou na to předem někým připraveni. Od samého začátku může čtenáře zajímat, jak vlastně Auggie vypadá. Autorka to však mistrně prozrazuje velmi, velmi pozvolna, vždy jen nějaké jednotlivosti, takže obrázek jeho obličeje jsem si vytvářela pomalu, postupně. Bylo to skoro detektivní odkrývání. Rozhodně by se nevyplatilo číst tak, jak se někdy některé knihy také čtou – s drobným místním přeskokováním. Kdepak! Dokonce tohle nejspíš čtenáře ani nenapadne, neboť kapitoly jsou velmi krátké, dalo by se říci krátké a úderné. Sledujeme v nich jeden rok deseti-letého Auggieho jednak jeho vlastníma očima, jednak z pohledu jeho starší sestry a také jednoho kamaráda a dvou kamarádek. Navazují na sebe a čtenář si může činit ledasjaký závěr, jenže vzápětí je překvapen tím, že obrázek, který si už ve své hlavě utvořil, je v dalším oddíle doplněn novými zajímavými pohledy a důležitými podrobnostmi. Auggiemu se v jeho rodině dostává velké lásky, náklonnosti, srdečnosti a porozumění, což může být pro některé čtenáře skoro záviděníhodné, ale zároveň to může dospělé čtenáře podněcovat k následování.

Knih zpracovává velmi vážné téma, a je tedy kupodivu, že už v první pětině knihy jsem se hlasitě smála, dokonce několikrát. Vyváženost je však i v tom, že se střídají kapitoly, u kterých se smějete nahlas, s kapitolami, u kterých byste nejraději hlasitě plakali. Závažnou věcí jsou pocity, které Auggie vyvolává v druhých lidech. Líčení celého sledu událostí čtenáře nenechá v klidu, neboť autorka předkládá k přemýšlení zásadní životní otázky.

Tím, jak je celý příběh líčen z několika různých úhlů pohledu, se čtenáři skládá celek podobně jako puzzle. V duchu si možná říká, jak by bylo výborné, kdybychom takto mohli i my ve svých životech pohlížet na to, co se nám děje, různými očima, a jak by se nám pak žilo lépe, neboť bychom měli daleko větší pochopení i pro to, co se nám nelíbí.

Příběh ukazuje i jakousi zajímavost vyskytující se v každém životě – jak se vždycky,

opravdu asi vždycky, musí stát něco hodně ošklivého a nepříjemného, skoro by se dalo říci hnusného, aby se z toho nakonec vyvinulo něco až nečekaně dobrého a veskrze prospěšného. V neposlední řadě je příběh i o tom, jak osvobozující je nemít tajemství.

Na několika místech autorka zmiňuje laskavost. Mně připadá laskavý celkový styl jejího psaní. V podobném duchu se pak v příběhu připojuje pan učitel Brown, který nastoluje na počátku každého měsíce jednu zásadu. Hned v září píše na tabuli Dyerův citát: „*Když máte možnost vybrat si mezi pravdou a laskavostí, vyberte si laskavost.*“

Renata Rydvalová: Bodlinkovo dobrodružství
Vydalo Centrum Potůček, z. s., Liberec 2015

Útlá brožovaná knížka čtvercového formátu zaujme především barevně výraznou lesklou obálkou, na níž je fotografie doplněna jemnou kresbou podzimního listí.

Uvnitř najdeme jasnou strukturu – na sudých stránkách text, který vždy doprovází fotografii umístěnou na lichých stranách. Pro text je zvoleno větší písmo a je na jednotlivých stranách jen nejnutnější počet řádků. V závěru autorka přidala ještě také písničku, kterou se děti na jaře s Bodlinkou rozloučily.

Příběh je jednoduchý, zpočátku nám může připomenout pohádky typu *Jak slepička zachránila kohoutka*. Při putování ježka Bodlinky se čtenáři/posluchači seznámí jednak s tím, co vlastně ježci jedí (oceňuji, že se tu boří mýtus jablka napíchnutého na ježčích bodlinách), a jednak s tím, jak zaopatřit ježka, který by nevěděl, kam se podít před zimním spánkem.

Kouzlo knížky spočívá i v tom, že prostředím příběhu je autentické, všechny děti ze školky U Potůčku a všechna zvířátka, která se v příběhu vyskytují na fotografiích, existují i ve skutečnosti. Odhaduji, že se dětem bude tento milý příběh líbit právě proto, že je z prostředí, které znají, je o zvířátku, které nejspíš už na vlastní oči viděly, a vystupují tu děti – jejich vrstevníci. Příjemné je i to, že se text mnohdy důkladně, ale nevtíravě a nenásilně opakuje, takže po několikátém čtení se jistě budou děti připojovat a říkat ho spolu s předčitatelem. Knižka nemá ISBN, ale věřím, že by se dala objednat přímo u autorky na: www.skolaupotucku.cz.

